

Asia Videoleikkeen käyttö sitaattina opetustarkoituksessa www-sivuilla

Hakija N.N. ammattikorkeakoulusta Y

Annettu 05.11.2002

LAUSUNTOPYYNTÖ

N.N. Y:n ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmasta (jäljempänä hakija) on 20.08.2002 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa videoleikkeiden käyttämisestä opetustarkoituksessa www-sivuilla.

Lausuntopyynnön mukaan ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelman projektiryhmä on toteuttamassa www-sivustoa ammattikorkeakoulun opettajan V.V.:n kirjasta "Dokumentin teoria ja estetiikka digitaalisen median aikakaudella".

Projektiryhmän tarkoituksena on visualisoida kirja käyttämällä muun muassa videoleikkeitä teoksen elävöittämiseen. Lausuntopyynnön mukaan V.V.:n kirja sisältää useita viittauksia ja analyysjä aikamme tunnetuimmista videodokumenteista ja dokumenttien tekijöistä. Projektiryhmä aikoo käyttää katkelmia näistä dokumenteista www-sivuilla havaintomateriaalina ja kirjallisen analyysin tukena. Videoleikkeiden käyttäminen olisi kirjan visualisoinnin kannalta keskeinen elementti ja mahdollisuus havainnollistaa opiskelijoille V.V.:n tekstiä ja analyysjä. Jotta leikkeillä olisi merkitystä opetuskäytössä havainto- ja esimerkkimateriaalina, niiden pitäisi lausuntopyynnön mukaan olla riittävän pitkiä ja edustavia näytteitä analysoiduista dokumenteista. Videomateriaalin projektiryhmä saa V.V.:n arkistosta.

Kyseinen www-sivusto valmistuu lausuntopyynnön mukaan opetuskäyttöön. Sen käyttäjinä olisivat dokumentin teoriasta ja estetiikasta kiinnostuneet Internetin käyttäjät. Projektiryhmä ei aio suojata palvelua salasanalla, vaan sinne on vapaa pääsy.

Projektiryhmän tulkinta on, että koska kyse on julkistetuista dokumenteista, niiden siteeraaminen eli videoleikkeiden käyttäminen olisi sallittua. Kaiken lisäksi videoleikkeillä olisi asiallinen yhteys V.V.:n teokseen. Videoleikkeiden pituus vaihtelisi 1 - 3 minuutin välillä.

Lausuntopyynnön liitteenä on näyte projektiryhmän suunnittelemasta www-sivujen visualisoinnin toteutustavasta (CD-ROM -levy).

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Koska projektiryhmä haluaa varmistaa, voidaanko videoleikkeitä tekijänoikeuksia loukkaamatta käyttää edellä mainituin tavoin, se on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa seuraavista kysymyksistä:

- 1) Voidaanko videoleikkeitä käyttää sitaatteina sekä havaintoesimerkkeinä ja kuinka pitkä tällaisen kirjallisen analyysin tueksi ja havainnollistamiseksi tarkoitettu leike voisi enintään olla, kun kyseessä on opetustarkoitukseen valmistettava materiaali?
- 2) Voidaanko videoleikkeestä leikattua yksittäistä kuvaa käyttää sitaattina ja havaintoesimerkkinä kirjallisen analyysin tueksi ja havainnollistamiseksi?
- 3) Olisiko sillä merkitystä, jos www-sivustolle pääsy olisi rajoitettu salasanalla tai muulla vastaavalla suojauksella esimerkiksi vain V.V.:n opetukseen osallistuville?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Lausuntopyynnössä tarkoitettut tallenteet

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että lausuntopyynnössä tarkoitettut www-sivut koostuvat tekijänoikeusneuvostolle toimitetun aineiston (CD-ROM -levy) perusteella seuraavista elementeistä: tekstit, valokuvat, kolmen minuutin mittainen dokumenttifilmi, linkit teksteihin, linkki elokuvaan.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitettu materiaali ei sisällä musiikkia, vaan materiaalin sisältämän dokumenttifilmin äänet koostuvat eläinten äänistä ja ihmisten puheesta. Materiaali ei täten sisällä sävellysteoksia. Materiaali ei myöskään näytä sisältävän esittävien taiteilijoiden, kuten näyttelijöiden, tai äänitetuottajien suoritteita taikka tallennettuja radio- tai televisiolähetyksiä. Esittävien taiteilijoiden, äänitteiden tuottajien ja radio- ja televisioyritysten lähioikeuksia ei siten tässä lausunnossa ole tarpeen enemmälti käsitellä.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. TekijäL 1 §:n 2 momentin mukaan kirjallisena teoksena pidetään myös muun muassa karttaa sekä tietokoneohjelmaa. Valokuvia suojataan joko TekijäL 1 §:n nojalla taiteellisina teoksina tai TekijäL 49 a §:ssä säädetyn lähioikeuden nojalla.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että kirjallinen tai taiteellinen tuote ylittää teoskynnyksen eli yltää ns. teostasoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että tuotteen on tekijänoikeussuojaa saadakseen oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Myös teoksen osan on itsenäistä tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon.

Tekijänoikeuden sisällöstä on säädetty TekijäL 2 §:ssä ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin,

muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteelle, jonka avulla se voidaan toisintaa.

Teoksen saattaminen yleisön saataviin kuuluu lähtökohtaisesti tekijän yksinoikeuden piiriin vain silloin, kun on kyse julkisesta tai yleisölle suuntautuvasta toiminnosta. Digitaalitekniikan ja tietoverkkojen kehittymisen myötä teosten saattamisesta yleisön saataviin tietoverkkoja apuna käyttäen on kehittynyt merkittävä suojattujen teosten ja muun suojatun aineiston käyttömuoto.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Säännöksen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Valokuvaajan TekijäL 49 a §:n mukaisen yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen valokuvasta sekä valokuvan näyttäminen julkisesti. TekijäL 49 a §:n nojalla suojattuihin valokuviiin sovelletaan lain 49 a §:ssä olevan viittauksen nojalla myös TekijäL 3 §:n moraalisia oikeuksia koskevia säännöksiä.

Teos voidaan luoda useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään TekijäL 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta vain omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että kuvitusta. Yhteenliitettyihin teoksiin ei sovelleta TekijäL 6 §:n yhteisteoksia koskevaa säännöstä.

Kokoomateoksista säädetään TekijäL 5 §:ssä. Säännöksen mukaan sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Vaikka kokoomateoksen tekijällä on

oikeus omaan teokseensa, hänellä ei ole siten oikeutta määrätä siihen sisältyvien teosten tai teosten osien käytöstä kokoomateoksesta erillään.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat TekijäL 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

TekijäL 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta. Jos kyse TekijäL 6 §:ssä tarkoitetusta teoksesta eli yhteisteoksesta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta. Oikeus valokuvaan on TekijäL 49 a §:n mukaan voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Elokuvateoksista

Bernin sopimuksen 2 artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat kirjalliset ja taiteelliset teokset. Tämä ilmaisu käsittää muun muassa elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset. Bernin sopimuksen selitysteoksen mukaan "elokuvaamiseen verrattavalla tavalla" ei viittaa niinkään teoksen valmistusmenetelmään, vaan lopputuloksena olevan teoksen muotoon, joka on analoginen elokuvan kanssa. Elokuvana suojaa saavan teoksen valmistusmenetelmän ei siten tarvitse olla elokuvaamisen kanssa analoginen. (Guide to the Berne Convention, WIPO 1978, s. 15)

Selitysteoksesta ilmenee, että elokuvan käsite on ymmärrettävä varsin laajasti. Se kattaa kaikki elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset riippumatta niiden tyypistä, pituudesta, valmistusmenetelmästä, käytetystä teknisestä prosessista, tarkoituksesta taikka tekijästä. (Guide to the Berne Convention, WIPO 1978, s. 15 - 16)

Elokuvateoksen käsitettä on pohdittu myös TekijäL:n esitöissä. Tekijänoikeuskomitea totesi V osamietinnössään, että tekijänoikeudellisessa mielessä elokuvateoksena pidetään liikkuvista kuvista tai liikkuvista kuvista ja äänestä muodostuvia teoksia sekä muita elokuvaamiseen rinnastettavalla tavalla ilmaistuja teoksia, jotka ylittävät tekijänoikeudellisen teoskynnyksen. Tämä määritelmä kattaa perinteisten filmille tallennettujen elokuvien lisäksi muun muassa televisiossa lähetetyt teokset, videotallenteille tallennetut teokset ja muut elokuvallisin keinoin valmistetut teokset. Tekijänoikeuskomitea ei mietinnössään täsmentänyt sitä, mitä elokuvallisin keinoin valmistetuilla teoksilla tarkoitetaan. (Komiteanmietintö 1990:31: Äänitteiden ja audiovisuaalisten teosten kopiointi ja levitys, s. 31)

Tekijänoikeuskomitean VI osamietinnössä todettiin elokuvateoksista seuraavaa: "Välttämätöntä ei ole, että elokuvateoksen kuvat olisivat figuratiivisia tai että ne muodostaisivat peräkkäin esitettynä toisiinsa yhteydessä olevan kuvajakson. Koska useimmat videotaiteen teokset koostuvat liikkuvista kuvista, kuuluvat ne pääsääntöisesti elokuvateosten joukkoon. Rajatapauksissa videoteosten kuuluminen johonkin kategoriaan on ratkaistava tapaus kerrallaan." (Komiteanmietintö 1991:33: Kuvataide ja tekijänoikeus, s. 55)

Elokuvan on TekijäL:n nojalla suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tekijänoikeuden suojaaman elokuvateoksen käsite kattaa nykyään suurimman osan elokuvallisin menetelmin valmistetuista tallenteista, joiden ilmiasu on edes jossain määrin omaperäinen. Aiheen omintakeinen käsittely ja sisällön nivoutuminen yhtenäisen juonen ympärille riittää yleensä tekemään elokuvasta tekijänoikeudellisesti suojatun teoksen. (Marjut Salokannel, Häviävät elokuvan tekijät, s. 21) Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että elokuvateoksesta ei voida puhua silloin, kun elokuva syntyy automaattisesti kameran kuvatessa esimerkiksi kaikki pankkialissa käyvät asiakkaat. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 64)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt elokuvateosten suojaa muun muassa lausunnoissaan 1992:3, 1995:9, 1998:6 ja 2001:15. TekijäL 1 §:n nojalla suojatuiksi elokuvateoksiksi on katsottu mm. erilaiset videotallenteet. Sen sijaan videopelit, tietokonepelit ja CD-ROM -tallenteet tekijänoikeusneuvosto on katsonut yhteenliitettyiksi teoksiksi, joissa teksti, kartat ja tietokoneohjelmat voivat saada TekijäL 1 §:n nojalla suojaa kirjallisina teoksina, musiikki sävelteoksena, valokuvat ja muut kuvat kuvataiteen teoksina, liikkuva kuva elokuvateoksena sekä teostasoon yltämättömät valokuvat TekijäL 49 a §:n nojalla valokuvina.

Elokuvateoksen luomiseen osallistuu yleensä useita henkilöitä. Joillekin näistä voi syntyä tekijänoikeus omaan panokseensa elokuvassa, joillekin taas voi syntyä tekijänoikeus elokuvaan kokonaisuutena. TekijäL:ssa ei ole erityisiä säännöksiä siitä, ketä on pidettävä elokuvateoksen tekijänä. Elokuvateoksen tekijät määräytyvät edellä selostettujen lain yleisten säännösten mukaisesti. Tekijänoikeus elokuvateokseen syntyy siten sen valmistukseen luovalla ja omaperäisellä panoksella osallistuneelle. Ainakin elokuvan pääohjaajaa on pidettävä yhtenä elokuvan tekijänä. Tekijänoikeus elokuvaan voi syntyä myös esimerkiksi elokuvamusiikin säveltäjälle ja elokuvan käsikirjoittajalle. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 81 - 83, tekijänoikeusneuvoston lausunnot 1989:15 ja 1998:6)

Elokuvateoksen tai muun filmimateriaalin yksittäisiä kuvia suojataan valokuvina. Oikeuskirjallisuudessa on todettu elokuvateoksen ja valokuvan suhteesta ja elokuvan yksittäiskuvien tekijöistä seuraavaa:

"Valokuvan suoja merkitsee puheena olevassa yhteydessä sitä, että elokuvaan sisältyvän yksittäiskuvan reprodusointi vaatii myös valokuvan oikeudenhaltijan luvan. --- Elokuvaan liittyvän valokuvan yksittäiskuvan oikeudenhaltija

määräytyy elokuvan valmistusolosuhteiden ja sopimustilanteen perusteella. Elokuvan yksittäiskuvat ottaa yleensä erityinen kameramies. Hänen oikeutensa siirtyvät tavallisesti sopimuksin elokuvan tuottajalle. Tosin elokuvaa varten tapahtuva kameratyöskentely toteutetaan monesti ohjaajan, pääkuvaajan, kuvausavustajien jne. ryhmätyönä. Voi esiintyä huomattaviakin ongelmia sen suhteen, ketä voidaan pitää näiden yksittäiskuvien (valokuvien) valmistajina. Oikeudenhaltijan määrittäminen riippuu viime kädessä kunkin tahon konkreettisesta työpanoksesta ja sopimuksista. Ohjaaja, pääkuvaaja ja valaistuksesta vastuulliset henkilöt vaikuttavat työsuorituksillaan elokuvan kuva-aineistoon. Elokuvaajasta voi tulla myös elokuvan varsinainen tekijä TekijäL 1 §:n mukaan, mikäli hän on omaperäisellä toteutuksellaan vaikuttanut elokuvateoksen suojattavien elementtien syntyyn. ----

Käytännössä elokuvan yksittäiskuvien käyttäminen edellyttää yleensä elokuvan tuottajan suostumusta, vaikka elokuvan alkuperäisiä oikeudenhaltijoita ovatkin elokuvan valmistusprosessiin osallistuneet luonnolliset henkilöt." (Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, s. 168 - 170)

TekijäL:iin sisältyy myös eräitä elokuvateoksia koskevia erityissäännöksiä. Näitä ovat muun muassa lain 19 § (teoksen kappaleiden levittäminen ja levittämisoikeuden raukeaminen), 19.4 § (tekijän oikeus korvaukseen elokuvateoksen kappaleiden lainaamisesta yleisölle), 21.3 § (elokuvateoksen julkinen esittäminen opetuksen yhteydessä), 29 a § (oikeus korvaukseen elokuvaan tallennetun teoksen kappaleen vuokrauksesta) 39 § ja 40 § (sopimus elokuvaamisesta) sekä 46 a § (elokuvan tuottajan oikeudet).

TekijäL 43 §:n mukaan elokuvateoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.

Elokuvan tuottajan lähioikeudesta

TekijäL 5 luvussa säädetään eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista eli niin sanotuista lähioikeuksista. Lähioikeuksiin kuuluvat muun muassa jo edellä mainitut esittävän taiteilijan (45 §), äänitetuottajan (46 §), elokuvan tuottajan (46 a §) ja radio- ja televisioyrittäjän (48 §) oikeudet.

Filmitallenteen tuottajan oikeudesta säädetään TekijäL 46 a §:ssä. TekijäL 46 a §:n 1 momentin mukaan filmiä tai muuta laitetta, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa, ei tuottajan suostumuksetta saa kopioida tai levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut tallentamisvuodesta. Jos tallenne julkaistaan tai julkistetaan mainitun ajan kuluessa, on suoja voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona tallenne ensimmäisen kerran julkaistiin tai julkistettiin.

Elokuvan tms. tallenteen tuottaja on TekijäL:n esitöiden mukaan se luonnollinen tai oikeushenkilö, joka taloudellisesti vastaa kuvatallenteen tuotannosta. Tuottaja päättää tuotannon aloittamisesta sekä siitä, mitä tuotetaan ja millä tavoin. Elokuvan tuottajan oikeus on ainoastaan sillä henkilöllä, joka vastaa ensiksi tallennettavan tuotannon aikaansaamisesta. Myöhempien kopioiden valmistajalla ei ole tätä oikeutta. (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta)

TekijäL 46 a §:ssä tarkoitetun suojan kohteena on filmi tai jokin muu laite, jolle on tallennettu liikkuvaa kuvaa. Suojan piiriin kuuluvat tekniikasta riippumatta perinteisten filmille tallennettujen elokuvien lisäksi esimerkiksi televisioelokuvat ja -ohjelmat sekä videot. Laitteelle voi olla tallennettu paitsi suojattu elokuvateos tai esitys niin myös mitä tahansa liikkuvaa kuvaa. (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta)

Filmitallenteelle voi olla liikkuvien kuvien ohella tallennettuna ääntä. Filmin ääniraitaa suojataan tällöin TekijäL 46 a §:n eikä äänitetuottajan oikeutta koskevan TekijäL 46 §:n perusteella. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 199)

Sitaatiooikeudesta

Tekijän yksinoikeuteen on TekijäL 2 luvussa säädetty rajoituksia esimerkiksi sitaatti- eli lainausoikeuden muodossa. Yleinen sitaatiooikeutta koskeva säännös on TekijäL 22 §:ssä, jonka mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. "Luvallisuuden" katsotaan viittaavan TekijäL:n mukaiseen luvallisuuteen eli siihen, että teos on saatettu yleisön saataviin sen tekijän suostumuksella.

Bernin sopimuksen 10 artiklan 1 kappaleen mukaan "lainaukset yleisön saataviin laillisesti saatetusta teoksesta, mukaan lukien lehdistökatsausten muodossa olevat lainaukset sanoma- ja aikakauslehtikirjoituksista, ovat sallittuja edellyttäen, että lainaaminen on hyvän tavan mukaista ja että se tehdään vain lainauksen tarkoituksen oikeuttamassa laajuudessa". Sopimuksen 10 artiklan 3 kappaleen mukaan teosta käytettäessä on mainittava sekä lähde että tekijän nimi, jos se ilmenee lähteestä.

Bernin sopimuksen selitysteoksessa (Guide to the Berne Convention, 1978, s. 58—59) todetaan, että sopimuksessa tarkoitetulla tavalla laillisesti yleisön saataviin saatetusta teoksesta otettua lainausta voidaan käyttää jonkin asian havainnollistamisessa tai puolustamisessa taikka siteerattavan teoksen kuvailussa tai arvostelemisessa. Laillisena yleisön saataviin saattamisena

pidetään paitsi tekijän suostumuksella myös esimerkiksi pakkolisenssin nojalla tapahtuvaa yleisön saataviin saattamista. Selitysteoksessa todetaan lisäksi, että hyvän tavan mukaisuuden arviointi on viime kädessä tuomioistuimen asia, jonka on arvioitava muun muassa sitaatin laajuutta suhteessa toisaalta lainattavaan teokseen ja toisaalta lainaajan teokseen. Hyvän tavan mukaisuudesta esitetään esimerkkinä historia- tai kirjallisuusaiheinen teos, jossa asioita havainnollistetaan muutamilla lainauksilla. Hyvän tavan vastaista sen sijaan on sellainen käyttö, jossa lainauksia käytetään väärässä asiayhteydessä.

TekijäL 22 §:ssä mainitun "hyvän tavan mukaisuuden" on selitetty tarkoittavan sitä, että lainaamisen tulee toteuttaa niin sanottu vetoamisfunktio. Oikeuskirjallisuudessa Kivimäki (Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, s. 84) on todennut seuraavaa: "Tämä funktio sisältää oikeuden toisen henkilön teoksen toisintamiseen, arvostelemiseen tai edelleen kehittämiseen tarkoituksessa, joka on omiansa helpottamaan uuden teoksen valmistamista. Toisin sanoen siteerauksen tulee, ollakseen oikeutettu, olla apuna henkisessä luomistyössä."

Edelleen Kivimäen mukaan "tekijänoikeuslain esitöiden mukaan ei lakia tulkittaessa olisi yhtä ankarasti kuin aikaisemmassa laissa pidettävä kiinni vetoamisfunktion välttämättömyydestä. Niinpä olisi esseissä ja juhlapuheissa sallittu siteerata kirjallisia ja sävellysteoksia esteettisessä tarkoituksessa, teoksen motoksi lainata muita teoksia yksityisiltä kohdilta tai vähäisiltä osilta jne. Yksityistä runoa ei kuitenkaan olisi lupa toisintaa irrallisena ja sitäkin vähemmän olisi siis lupa eri kirjailijoiden teoksista lainata osia kokoomateoksiin." (Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, s. 86)

Sitaattioikeuden käyttämistä ei ole rajoitettu tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan, vaan periaatteessa kaikkia teoslajeja voidaan siteerata siteeraukseen soveltuvilla tekniikoilla.

Tekniikan kehittyminen on mahdollistanut helposti käytettävät digitaaliset sitaatit sekä sen, että eri teoslajeja voidaan yhdistää toisiinsa digitaalisessa muodossa esimerkiksi multimediasa. Siteeraaminen on digitaali tekniikan avulla samanaikaisesti helpottunut ja lisääntynyt sekä digitaalisessa muodossa olevan aineiston taloudellinen merkitys korostunut. Digitaali tekniikka mahdollistaa esimerkiksi uusien sävelteosten kokoamisen pelkistä sitaateista ja jopa yksittäisistä äänistä (sampleista). (Rajala, Katariina: Tekijänoikeudellisesta reproduktio-oikeudesta erityisesti tietoverkkoympäristössä, s. 79. Streng, Brita Kristina: Upphovsrättsligt skydd i digital miljö, s. 173. Herler, Brita Kristina: Upphovsrättsligt skydd av digitala musikaliska verk vid marknadsföring i Internet, s. 296)

TekijäL:n teksti sallii sinänsä kokonaisten kuvien ottamisen sitaattina TekijäL 22 §:n nojalla. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin pohdittu, voiko kuvien siteeraaminen yleisen sitaattioikeutta koskevan säännöksen nojalla olla mahdollista, sillä kuvan "siteeraaminen" edellyttää usein koko kuvan käyttämistä. (Oesch, Rainer: Bildcitats, NIR 1997/3-4, s. 445)

TekijäL:n esitöiden mukaan sallitun lainauksen laajuutta määriteltäessä on otettava huomioon sekä lainauksen tarkoitus että lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde. (komiteanmietintö 1953:5, s. 56) Sitaattien sallittu laajuus ja käyttötapa vaihtelevat suuresti eri teoslajeissa ja riippuen sitaatin käyttöyhteydestä. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tieteellisessä kirjallisuudessa voidaan sallia pitkiäkin sitaatteja. Sitaatti voi periaatteessa olla myös liian lyhyt, jos lainattavasta teoksesta voi sitaatin välityksellä saada väärän käsityksen. (Haarmann: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 135)

Sitaattien käyttöä mainoksissa ei ole yleensä pidetty hyväksyttävänä. Hyväksyttävänä lainauksena on sen sijaan pidetty esimerkiksi teosarvostelusta otettua sitaattia kyseisen kirjan myynti-ilmoituksessa. On myös katsottu, ettei lainausoikeuden turvin ole luvallista ottaa jostakin teoksesta lainauksia yksipuolisesti, jotta oma esitys tulisi esimerkiksi huvittavammaksi tai mielenkiintoisemmaksi.

Pelkistä sitaateista koostuva työ ei täytä laillisen siteerauksen edellytyksenä olevaa vetoamisfunktia. Sitaatiooikeus on tarkoitettu ensisijaisesti henkisen luomistyön avuksi, ei keinoksi hyödyntää teoksia tai muita suojan kohteita uuden teoskokonaisuuden osatekijöinä ja esimerkiksi multimediatuotannon komponentteina. Sitaattia ei ole tarkoitettu teoksen olennaisen sisällön luomisen välineeksi.

Arvioitaessa sitaatiooikeuden sallittavuutta ja rajoja on ensiksi tarkasteltava sitä, onko siteerauksen kohde suojattu teos. Jos kohde ei yllä teostasoon, sen käyttämisellä ei ole tekijänoikeudellisia rajoituksia. Jos kyseessä on teos, kysymys siteeraamisoikeudesta tulee harkittavaksi edellä selostetun mukaisesti.

Sitaatiooikeutta koskevaa TekijäL 22 §:n säännöstä sovelletaan paitsi teosten, kuten elokuvateosten, siteeraamiseen myös lähioikeuksia koskevissa säännöksissä olevien viittausten perusteella lähioikeuksilla suojattuihin suojan kohteisiin. Sitaatiooikeus koskee siten myös elokuvan tuottajan suoritteen (46 a §:n 1 momentti) siteeraamista.

TekijäL 11 §:n 2 momentin mukaan milloin teos toisinnetaan julkisesti jonkin TekijäL 2 luvun rajoitussäännöksen nojalla, on lähde mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Saman pykälän 2. lauseen mukaan teosta ei myöskään saa tekijän suostumuksetta muuttaa enemmän kuin sallittu käyttäminen edellyttää. Tekijän nimen ja lähdeteoksen mainitseminen riippuu sekä alalla noudatettavasta hyvästä tavasta että lainauksen kohteena olevasta teoslajista.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempaa lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt sitaattioikeuden käyttämistä muun muassa lausunnoissaan 1986:1, 1989:15, 1992:16, 1996:13, 1997:2, 1997:9 ja 2002:11. Näistä lausunnot 1996:13, 1997:9 ja 2002:11 käsittelivät sitaattioikeuden käyttämistä nimenomaan digitaaliympäristössä.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1986:1 katsottiin, että lainauksen luvallisuutta on viime kädessä arvioitava lainauksen tarkoituksen mukaan. Koska kyseessä olleessa tapauksessa tarkoitus oli runon avulla esitellä suomen kieltä ja sen soveltumista ja käyttämistä runossa, koko runon lainaaminen kyseisessä tarkoituksessa ylitti sallitun lainausoikeuden rajat ja edellytti sen vuoksi tekijän tai hänen oikeudenhaltijoidensa suostumusta.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1989:15 oli kyse kahdesta videoelokuvasta, jotka sisälsivät samoja otoksia. Tekijänoikeusneuvoston mukaan sallituiksi elokuvasitaateiksi on yleensä katsottu lyhyet, muutaman sekunnin mittaiset välähdykset toisesta elokuvasta. Lausuntopyynnön tapauksessa filmimateriaalin lainaamista toisesta elokuvasta toiseen ei voitu katsoa kuvamateriaalin sitaatinomaiseksi käyttämiseksi ja siten sitaattioikeutta koskevan säännöksen nojalla sallituksi. Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että hyvä tapa edellyttää lähdeoteoksen ja tekijän tai tekijöiden nimen mainitsemista sitaatin yhteydessä.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1992:16 oli kyse tapauksesta, jossa henkilö A oli kopioinut kirjoittamaansa kahdeksan ja puoli sivua pitkään artikkeliin kaksi sivua henkilö B:n kirjoittamasta kirjasta lupaa pyytämättä ja lähdetä mainitsematta. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kyseistä lainausta ei voitu perustaa sitaattioikeuden käyttämiseen. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että sekä henkilö A että kustantaja, jonka julkaisemassa kirjassa A:n artikkeli ilmestyi, olivat toimineet TekijäL 2 §:n ja 3 §:n vastaisesti.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1997:2 oli kyse valokuvien käyttämisestä televisio-ohjelman kuvituksena. Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei valokuvia ollut käytetty televisio-ohjelmassa TekijäL 22 §:n sitaattisäännöksen mukaisesti, kun huomioon otettiin televisio-ohjelman pituus ja valokuvien käyttämisen laajuus. Valokuvien toisintamiseen olisi siten tarvittu valokuvaajan lupa. Myöskään valokuvaajan nimeä ei ollut ohjelmassa ilmoitettu sillä tavoin kuin hyvä tapa olisi vaatinut.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1996:13 hakija pyysi tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeudellisesti suojatun materiaalin tieteellisestä siteeraamista Internet-tietoverkossa tapahtuvassa julkaisutoiminnassa. Hakija halusi selvittää muun muassa, miltä osin perinteisessä julkaisutoiminnassa vakiintuneiden käytäntöjen voidaan katsoa soveltuvan myös tietoverkkotoiminnassa tapahtuvaan julkaisutoimintaan, onko äänitallennetta lupa lainata samalla tavoin kuin nuottimateriaalia ja päteekö

myös verkkojulkaisutoiminnassa periaate, että suojatusta aineistosta saa hyvän tavan mukaisesti, mutta vain tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa ottaa lainauksia ilman oikeudenhaltijan lupaa.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi, että sitaattioikeutta ei ole rajoitettu tiettyihin teoslajeihin tai tekniikkoihin. Esimerkiksi Internet-sitaateissa saatetaan joutua noudattamaan useita, eri teoslajien siteeraamista koskevia hyviä tapoja. Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että äänitallenteen siteeraamista ei aseteta TekijäL:ssa muusta siteeraamisesta poikkeavaan asemaan. Lausuntopyyntö tapauksessa lainaus tapahtui tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa, kun siteerattaessa äänitettä verkossa julkaistavan teosanalyysin yhteydessä nuottiesimerkkien yhteyteen sijoitettiin vastaavan musiikillisen materiaalin sisältävät äänitallenteen fragmentit.

Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että TekijäL:n säännökset sitaattioikeudesta koskevat myös verkkojulkaisutoimintaa, mutta verkkojulkaisutoiminnassa käytettävien sitaattien, erityisesti äänitesitaattien laajuus ei saa ylittää vastaavalla tavalla perinteisessä muodossa tapahtuvassa julkaisemisessa käytettävien sitaattien laajuutta.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1997:9 hakija pyysi tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, kuuluvatko musiikkisitaatit TekijäL:ssa säädetyn sitaattioikeuden piiriin, voiko hakija käyttää alle 30 sekunnin pituisia, satunnaisessa järjestyksessä soivia musiikkisitaatteja sellaisen multimediatyön osana, joka ei suoranaisesti käsittele sitä musiikkia, josta multimediaan on aiottu ottaa näytteitä ja mitä muita tietoja musiikkisitaateista tulee ilmoittaa kuin sävellyksen nimi ja sen esittäjä.

Tekijänoikeusneuvosto vastasi hakijan esittämiin kysymyksiin pitkälti samoin kuin lausunnossaan 1996:13. Sen sijaan lopputuloksen osalta päädyttiin katsomaan, että kyseisessä tapauksessa lausuntopyyntö kohteena olevassa multimediasa käytettyihin musiikkinäytteisiin ei voitu soveltaa lain sitaattioikeutta koskevaa säännöstä, koska näytteiden ei voitu katsoa totuttavan TekijäL 22 §:n säännöksen käyttämisen edellytyksenä olevaa vetoamisfunktiota. Lähteen ja teoksen mainitseminen edellytti tekijänoikeusneuvoston mukaan paitsi sävellysteosta myös esitystä ja äänitettä koskevien tietojen hyvän tavan mukaista mainitsemista.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2002:11 oli puolestaan kyse musiikkisitaattien käyttämisestä musiikin verkko-opetuksen yhteydessä. Hakija pyysi tekijänoikeusneuvostolta ohjeistusta musiikin käyttöön verkko-opetuksessa ja erityisesti mahdollisuuksiin siteerata musiikkia verkko-opetuksen yhteydessä.

Lausuntopyyntöä todettiin, että musiikin käyttö verkko-opetuksessa tuo mukaan vielä ratkaisemattomia tekijänoikeudellisia kysymyksiä. Opiskelu verkossa on yliopistojen varsinaisille opiskelijoille ilmaista ja tapahtuu

käytännössä yliopiston laitoksen sisällä salasanoin suojatun liittymän takana. Teknisesti on mahdollista rajoittaa musiikin käyttö verkko-opetuksessa yliopiston intranettiin, yliopiston sisäiselle palvelimelle. Opiskelijoille voidaan myös tehdä tiettäväksi, että verkko-opiskelun aikana käytettävä materiaali on tarkoitettu ainoastaan opiskelutarkoituksiin ja että he sitoutuvat noudattamaan tätä rajoitusta.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi, että verkko-opetukselle on ominaista, että teoksia tai teosten osia tallennetaan yliopiston www-palvelimelle ja että niitä saatetaan tietoverkon kautta yleisön eli tässä tapauksessa opiskelijoiden saataviin tietoverkon välityksellä. Täten opetustoimintaa koskevia TekijäL 2 luvun rajoitussäännöksiä, kuten opetuksessa käytettäväksi tarkoitettuja kokoomateoksia koskevaa TekijäL 18 §:n säännöstä, ei voitu soveltaa verkko-opetukseen, sillä lain 18 § kattaa ainoastaan kappaleiden valmistamisen, eikä se koske lainkaan teosten saattamista tietoverkon välityksellä opiskelijoiden saataviin.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi, että TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta, kuten sävellysteoksesta, on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa myös verkko-opetuksen yhteydessä. TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. TekijäL 45 §:ssä, 46 §:ssä ja 48 §:ssä olevien viittausten nojalla TekijäL 22 §:n mukainen siteeraus oikeus on ulotettu koskemaan myös esittävien taitelijoiden, äänitetuottajien ja radio- ja televisioyriytysten suoritteita.

Tekijänoikeusneuvosto totesi, että musiikkisitaatteja voidaan käyttää verkko-opetuksessa esimerkiksi musiikkitieteellisen tekstin yhteydessä siinä esitettyjen asioiden havainnollistamiseksi. Sitaatilla voidaan havainnollistaa sekä teoksia, esittäjiä että musiikin eri lajeja.

Tekijänoikeusneuvosto kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että tekijänoikeus ja lähioikeudet ovat ajalliselta kestoaltaan rajoitettuja. Jos teoksen ja/tai lähioikeudella suojatun materiaalin tekijänoikeuslain mukainen suoja-aika oli päättynyt, sitä voitiin tekijänoikeuden asettamatta siihen estettä vapaasti käyttää verkko-opetuksen yhteydessä. Tällaisen materiaalin käyttämistä ei tarvinnut arvioida myöskään TekijäL 22 §:n sitaattioikeutta koskevan säännöksen valossa.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto totesi myös, kaikki musiikillinen materiaali ei ole alun alkaenkaan tekijänoikeudella suojattua ja että esimerkiksi kansanperinteen ilmaisut (folklore) saattavat jäädä tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Esittävän taitelijan suoritus on puolestaan TekijäL 45 §:n mukaan suojattu vain silloin, kun esityksen kohteena on tekijänoikeudella suojattu teos tai teoksen osa. Jos esityksen kohteena ei ole teos tai sen osa, esityksen käyttämiseen ja siteeraamiseen esimerkiksi verkko-opetuksen yhteydessä ei ole tekijänoikeuslain 45 §:stä johtuvaa estettä. Tekijänoikeusneuvosto huomautti,

että tällaiseen tallenteeseen saattaa kuitenkin kohdistua muita oikeuksia, kuten äänitetuottajan TekijäL 46 §:n mukainen oikeus.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan, että mitään yleisiä sääntöjä sallittujen sitaattien pituudesta tai määrästä ei voi antaa, vaan asia on ratkaistava tapauskohtaisesti. Lopputuloksen ja siinä käytettyjen sitaattien välinen suhde määrittää, onko kyse sitaattioikeuden sallitusta käyttämisestä.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Hakijan esittämät kysymykset toistetaan selvyuden vuoksi.

1) Voidaanko videoleikkeitä käyttää sitaatteina sekä havaintoesimerkkeinä ja kuinka pitkä tällaisen kirjallisen analyysin tueksi ja havainnollistamiseksi tarkoitettu leike voisi enintään olla, kun kyseessä on opetustarkoitukseen valmistettava materiaali?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi elokuvateokset. Elokuvateokseen tai muuhun filmimateriaaliin voi kohdistua myös elokuvan tuottajan TekijäL 46 a §:n mukainen oikeus. Sitä, ketä pidetään elokuvan tekijänä ja elokuvan tuottajana sekä TekijäL 1 §:n ja 46 a §:n mukaisen oikeuden sisältöä on selvitetty tarkemmin edellä.

Edelleen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että elokuvan tekijän ja elokuvatuottajan oikeutta määrätä filmitallenteesta on rajoitettu TekijäL 2 luvun säännöksiin eli esimerkiksi sitaattioikeutta koskevan TekijäL 22 §:n nojalla.

TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. "Luvallisuuden" katsotaan viittaavan TekijäL:n mukaiseen luvallisuuteen eli siihen, että teos on saatettu yleisön saataviin tekijän luvalla. Vain julkistettuja elokuvateoksia voidaan siteerata TekijäL 22 §:n nojalla. TekijäL 46 a § sisältää viittauksen TekijäL 22 §:ään, joten filmitallennetta, johon kohdistuu elokuvan tuottajan TekijäL 46 a §:n mukainen oikeus, voidaan myös siteerata TekijäL 22 §:n nojalla.

Arvioitaessa sitaattioikeuden sallittavuutta ja rajoja on ensiksi tarkasteltava sitä, onko siteerauksen kohde eli lausuntopyynnön tapauksessa elokuva tai muu filmimateriaali, jota halutaan siteerata V.V.:n tekstin yhteydessä, suojattu teos. Jos kohde ei yllä teostasoon, sen käyttämisellä ei ole TekijäL 1 §:stä tai TekijäL 22 §:stä johtuvia rajoituksia. Tällaista videomateriaalia voidaan siten

tekijänoikeuden asettamatta siihen estettä vapaasti käyttää. Teostasoon yltämättömään filmimateriaaliin voi kuitenkin periaatteessa kohdistua elokuvan tuottajan TekijäL 46 a §:n mukainen oikeus.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sitaattien sallittu laajuus ja käyttötapa vaihtelevat eri teoslajeissa ja riippuen sitaatin käyttöyhteydestä. Sitatioikeus on tarkoitettu ensisijaisesti henkisen luomistyön avuksi, ei keinoksi hyödyntää teoksia tai muita suojan kohteita uuden teoskokonaisuuden osatekijöinä ja esimerkiksi multimediatuotannon komponentteina. On selvää, että pelkistä sitaateista koostuva työ ei täytä laillisen siteerauksen edellytyksenä olevaa vetoamisfunktiota. Siteerausnoikeuden turvin ei ole myöskään luvallista ottaa jostakin teoksesta tai teoksista lainauksia, jotta oma esitys tulisi esimerkiksi mielenkiintoisemmaksi.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt sitatioikeutta useissa lausunnoissaan ja todennut esimerkiksi elokuvateosten siteeraamisen osalta, että sallituiksi sitaateiksi on katsottu yleensä muutaman sekunnin mittaiset välähdykset elokuvista.

Tutustuttuaan sille toimitettuun aineistoon tekijänoikeusneuvosto toteaa, että aineistoon sisältyvä kolmen minuutin mittainen dokumenttifilmi ylittää teostasoon ja saa siten tekijänoikeussuojaa elokuvateoksena TekijäL 1 §:n nojalla. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että mainitun dokumenttifilmin ottamista kokonaisuudessaan opetusmateriaaliin ilman elokuvan tekijän tai tekijänoikeuden haltijan ja elokuvan tuottajan lupaa ei voida pitää TekijäL 22 §:n mukaan sallittuna sitatioikeuden käyttämisenä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että mitään yleisiä sääntöjä sallittujen sitaattien pituudesta tai määristä ei voi antaa, vaan asia on aina ratkaistava tapauskohtaisesti. Lopputuloksen ja siinä käytettyjen sitaattien välinen suhde määrittää, onko kyse sitatioikeuden sallitusta käyttämisestä. Tekijänoikeusneuvosto toteaa myös, että siteerattaessa julkisesti elokuvien katkelmia lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

2) Voidaanko videoleikkeestä leikattua yksittäistä kuvaa käyttää sitaattina ja havaintoesimerkkinä kirjallisen analyysin tueksi ja havainnollistamiseksi?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että elokuvateoksen tai muun filmimateriaalin yksittäisiä kuvia suojataan yleensä valokuvina TekijäL 49 a §:n nojalla. TekijäL 49 a §:n mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti.

Jos elokuvaan tai muuhun filmimateriaaliin sisältyvä yksittäiskuva otetaan havaintoesimerkiksi www-sivuilla olevaan opetusmateriaaliin, kyseessä voidaan

lähtökohtaisesti katsoa olevan kappaleen valmistaminen valokuvasta, joka kuuluu siis valokuvaajan TekijäL 49 a §:n mukaisen yksinoikeuden piiriin ja edellyttää valokuvaajan tai valokuvan oikeudenhaltijan lupaa. Elokuvan tai muun filmimateriaalin yksittäiskuvan oikeudenhaltija määräytyy elokuvan valmistusolosuhteiden ja sopimustilanteen perusteella. Käytännössä elokuvan yksittäiskuvien käyttäminen edellyttää yleensä luvan pyytämistä elokuvan tai muun filmimateriaalin tuottajalta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kokonaisen kuvan ottamiseen sitaattina TekijäL 22 §:n sitaattioikeutta koskevan säännöksen nojalla voidaan suhtautua pidättyvästi. Sinänsä ei kuitenkaan ole estettä sille, että myös valokuvia (kokonainen valokuva) siteerattaisiin TekijäL 22 §:n nojalla. Ratkaisu siitä, voidaanko jonkin elokuvan tai filmimateriaalin yksittäiskuvan siteeraaminen katsoa sitaattioikeuden sallituksi käyttämiseksi, tehdään aina tapauskohtaisesti harkiten. Tekijänoikeusneuvosto toteaa myös, että siteerattaessa julkisesti elokuvan tai muun filmimateriaalin yksittäiskuvia lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

3) Olisiko sillä merkitystä, jos www-sivustolle pääsy olisi rajoitettu salasanalla tai muulla vastaavalla suojauksella esimerkiksi vain V.V.:n opetukseen osallistuville?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että digitaalitekniikan ja tietoverkkojen kehittymisen myötä teosten saattamisesta yleisön saataviin tietoverkkoja apuna käyttäen on kehittynyt merkittävä suojattujen teosten ja muun suojatun aineiston käyttömuoto. Tietoverkkoja voidaan käyttää apuna esimerkiksi opetuksessa tallentamalla opetukseen liittyvää mahdollisesti tekijänoikeudella ja/tai lähioikeuksilla suojattua aineistoa jonnekin www-palvelimelle ja tarjoamalla opiskelijoille pääsy tähän aineistoon tietoverkon kautta. Tässä yhteydessä tekijänoikeusneuvosto toteaa, että jo tekijänoikeussuojaa saavan teoksen tallentaminen jonnekin www-palvelimelle on tekijänoikeudellisesti relevantti toimi eli kappaleen valmistamista, joka kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin ja edellyttää hänen lupaansa, ellei tämä toimi ole sallittu esimerkiksi sitaattioikeutta koskevan TekijäL 22 §:n nojalla.

Edelleen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että teoksen tai muun suojatun aineiston saattaminen yleisön saataviin kuuluu tekijän tai muun oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin vain silloin, kun on kyse julkisesta tai yleisölle suuntautuvasta toiminnosta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että jos jonkin ammattikorkeakoulun jonkin koulutusohjelman opiskelijoille tarjotaan lausuntopyynnössä tarkoitettuihin tavoin opetusmateriaalia tietoverkon kautta, kyse on yleisölle suunnatusta toiminnosta. Kenellä tahansa, joka on tullut hyväksytyksi ammattikorkeakoulun kyseisen koulutusohjelman opiskelijaksi, on käytännössä mahdollisuus osallistua opetukseen ja päästä tarkastelemaan tietoverkossa olevaan opetusmateriaalia. Täten yleisön eli tässä tapauksessa opiskelijoiden piiri on tekijänoikeudellisessa mielessä avoin. Teosten ja muun suojatun materiaalin saattaminen yleisön saataviin tietoverkon välityksellä kuuluu puolestaan tekijän tai muun suojatun materiaalin oikeudenhaltijan yksinoikeuden piiriin. Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan se, että opetusmateriaaliin pääsyä rajoitettaisiin salasanoin, ei muuta tilanteen tekijänoikeudellista arviointia, jos kyse on ammattikorkeakoulun opetustoimintaan liittyvästä kurssista, johon ennalta määräämättömällä piirillä ammattikorkeakoulun opiskelijoita on mahdollisuus osallistua.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Marit Hohtokari, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Tuula Hämäläinen, Kirsi-Marja Okkonen, Jaakko Eskola, Pekka Salomaa, Kai Nordberg, Pirjo Aalto ja Hanna Nuortila.